

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית שבת פרשת וירא תש"פ לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך ווען - גליון אלף קכ"ט

חפצא של מצוה מוטל לפניו, להכניס האורחים לביתו, ומזה דן כי גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, כי בלאו הכי לא היה מרגיש לראותם.

וזהו שהשמיענו וירא אליו ה' באלוני ממרא, והוא יושב פתח האהל, בוער בהתלהבות עצומה בלבת אש 'כחום היום', כמו חום היום, שהוציא אז החמה מנרתיקה, וישא עיניו 'וירא' והנה שלשה אנשים, ראייה כמשמעו, ושוב 'וירא' לשון הבנה, התבונן בראייה זו, איך בא לפניו כזאת שנפקחו עיניו לראות בעומדו בדביקות נפלאה עם קונו, אלא על כרחך שמוטל עליו כעת לעזוב השכינה ולקבל פניהם, ולכן וירץ לקראתם.

*

ואמר להם 'ואקחה' פת לחם וסעדו לבכם וגו' (יה-ה), ולכאורה הוה ליה למימר ואתנה לכם פת לחם, ולמה אמר לשון קיחה. והנגינה עליה היא קדמא ואולא. ונראה דאיתא בגמרא (שבת קנא:): לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו [שלא יבא לידי עניות, דדבר המזומן הוא לבא או עליו או על בנו או על בן בנו], שאם הוא לא בא, בא בנו, ואם בנו לא בא בן בנו בא, שנאמר (דברים טו-י) כי בגלל הדבר הזה, תנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם ע"כ. ומבואר מזה כי מזל העשירות אינה עומדת אלא עד שלש דורות, ואין יכולין לשנותה רק על ידי בקשת רחמים שלא יבא לידי מדה זו. וכן אמרו (זבחים קיג:): שעשירי בבל לא היתה מתקיימת עשירותם, רק עד תלת דרי [נפני שאין מרחמים על הבריות כדאמרינן (ביצה לב): עתירי בבל יורדי גיהנם הן] ע"כ.

וירא אליו ה' באלוני ממרא, והוא יושב פתח האהל כחום היום (יה-א). ויש לדקדק למה לא אמר 'כחום היום'. – וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם (יה-ב). וברש"י מהו וירא וירא ב' פעמים. הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה וכו' ע"כ. ולכאורה חסר מן הספר להודיע לנו במה התבונן. ובגמרא (שבת קכו:) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, דכתיב (יה-ג) ויאמר אדני-אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו' [והניחו והלך לקבל האורחים] ע"כ. ולכאורה יש להבין כי בשלמא אנו יודעין דין זה, ממה שהתנהג כן אברהם, אבל מנין ידע אברהם עצמו את ההלכה שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה, שהניח את השכינה ורץ לקראת האורחים. ועוד מנא לן ד'גדולה' יותר הכנסת אורחים, דלמא שקולין הן.

ונראה דמבואר ברמב"ם (ה' יסודי התורה ז-א) כי הנביא בעת שתנוח עליו הרוח, תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, ויהפך לאיש אחר וכו', ואיבריהן מזדעזעין, וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מתטרפות, ותשאר הדעה פנויה להבין מה שתראה וכו', וכל הנביאים יראין ונבהלין ומתמוגגים וכו' ע"ש. ואם כן בעת שנתגלה ה' לאברהם, היה אברהם יושב בדביקות עצומה עד ביטול כל חושיו. ותמה אברהם בעצמו, כי איך יתכן שבעיצומה של התגלות זו, יראה שלשה אנשים ערביים הולכים כנגדו. הלא אנו רואים גם בתלמידי חכמים שמעמיקים דעתם בתורה, אין הם רואים ומרגישים מה שמתהווה לפנייהם, ומכל שכן אברהם בעת התגלות כבוד ה' אליו. אלא על כרחך שמן השמים נפקחו עיניו לראותם, כי

ונראה בטעמו, כי סדר המזלות הם שצ"ם חנכ"ל (שבת קכט:), ואמרו (שם קנו). מאן דאיתליד בכוכב נוגה יהא גבר עתיר, האי מאן דבלבנה יהא אכיל דלאו דיליה ושתי דלא דיליה ע"ש. אם כן השינוי והירידה ממזל עשיר עד מזל עוני הם שלשה, נוגה כוכב לבנה. וכמו כן הם בדורותיו של האדם, שבדרך הטבע העניות יופגע בהדור השלישי. וזהו שרמזו 'גלגל הוא שחוזר בעולם', שכן הוא בגלגל המזלות, שבמזל השלישי מתהפך לעוני.

ובגמרא (ברכות ו:) כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד, הקדוש ברוך הוא משאיל בו [מה טיבו של פלוני, למה לא בא], שנאמר (ישעיה נ"י) מי בכס ירא ה' [שהיה רגיל לבא אליו] שומע בקול עבדו, אשר הלך חשכים ואין נוגה לו [אשר עתה הלך למקום חשך, אשר ימנע עצמו מלהשכים לפתחין], אם לדבר מצוה הלך נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו. יבטח בשם ה', מאי טעמא, משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח ע"כ. וביאר במהרש"א דאם נמנע מבית הכנסת משום שהלך בדבר מצוה, אז נוגה לו, על שם כי נר מצוה וגו', שאז הוא עוסק במצוה ופטור מן התפלה. ומשום שיש אדם שיחשוב, כי גם זה לו לדבר מצוה כשהולך בסחורתו להרויח בה ולפרנס בני ביתו, ועל כן אמר שיבטח בה', דהוי ליה לבטוח בה' שיתן לו פרנסתו, ולא היה לו לימנע מבית הכנסת, ולכן אין נוגה לו, שלא יצליח בעסקו ע"ש. (ועיין בעץ יוסף שם).

וביתר ביאור, כי הן אמת שהשתדלות הפרנסה מצוה היא, ומוטל על כל אדם לעשות פעולות ולהשתדל להתפרנס, אבל הלא גם התפלה עצמה הוי השתדלות על פרנסה, כי אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, והרבה סייעתא דשמיא נצרך להאדם שיצליח, שזה לא יגיע אליו בלי תפלה ותחנונים, ואם כן לא היה לו להחליף לוותר על התפלה משום שהוצרך להשתדל על פרנסתו, כי אדרבה בזה מיעט והחסיר מהשתדלותו, ולכן אין נוגה לו. ודקדק לומר אין 'נוגה' לו, כי מזל נוגה מעשרת, ובשביל שהלך חשכים, ומנע עצמו מלהשכים לבית הכנסת, תהא התוצאה שאין 'נוגה' לו, שבפעולה זו לא יפעול המזל נוגה שיוכל להתעשר ממנה.

*

ואמרו (שם) עוד, אמר ליה רבי חייא לדביתהו, כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא, כי היכי דלקדמו לבניך.

אמרה ליה מילט קא לייטת להו. אמר לה קרא קא כתיב, כי בגלל הדבר הזה, ותנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם. תניא רבן גמליאל ברבי אומר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך (שם יג-יח), כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים ע"כ. ומבואר מזה שבהקדמת צדקה לעניים יכולים גם כן לשנות את המזל ההוא, שיומשך עשירותו לדורות, כי ירחמו עליו מן השמים שלא יתבטל מהם עשירותו, ולכל הפחות שלא יחסר פרנסתם, שיקדמו גם לבניו.

ונראה הענין שדקדק לומר 'אקדימי' ליה ריפתא, דידוע מה שכתב האר"י ז"ל (ליקוטי תורה על ישעיה) על הפסוק (שם לב-יז) והיה מעשה הצדקה שלום, דעל ידי נתינת צדקה מייחדין שם הוי"ה ב"ה, דהפרוטה היא יו"ד, וחמשה אצבעות של הנותן הוא אות ה', והזרוע הוא אות וי"ו, וחמשה אצבעות של המקבל הוא אות ה' האחרונה ע"כ. ובספר נחל קדומים (ריש פרשת תרומה) הביא המפרשים שפירשו בזה, ויקחו לי תרומה (שמות כה-ב), וברש"י לי לשמי, דבנתינת התרומה מייחדין שם הוי"ה ב"ה ע"ש.

ובחקל יצחק (פ' תרומה) הביא בשם הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע, בהא דאיתא במשנה (קידושין פב.) כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים. כי בנתינת צדקה צריכין לעשות יחוד כנ"ל, אבל הנצרך לעשות צדקה לאשה עניה, הלא אין ראוי לתת כסף מידו לידה. והתקנה לזה הוא שיעשה היחוד בינו לבין עצמו, ליתן הפרוטה מיד ימינו ליד שמאלו, ואחר כך תקח אותה האשה. וזהו כל שעסקו עם הנשים, לפרנסם ולתת צדקה, לא יתייחד עם הנשים, מכיון שאין לתת צדקה מידו לידה ע"כ.

אמנם יחוד זה של שם הוי"ה כסדרן בנתינת צדקה, הוא רק כשמקדים הנותן לפשוט ידו ליתן להעני, אבל אם העני בא לבקש תחלה, ופושט ידו לשאול מתנת יד, אז הוי השם הוי"ה למפרע, ה' אצבעות העני נגד ה' אחרונה, וקנה ידו שפושט נגד הוי"ו, ושוב בא הפרוטה והאצבעות מהנותן נגד י"ה, ואז חסר מנתינת צדקה זו, התעוררות שם הרחמים מהשם הוי"ה. כי בעת שאותיות השם הם כסדרן הוי רחמים גמורים, וכאשר ו"ה קודמת ל"ה, יש בזה גם דין. ולכן צירוף השם הוי"ה בחדשי תמוז אב, ו"ה קודמת ל"ה. ועל כן אמר רבי חייא לדביתהו, 'אקדימו' ריפתא

ולמשכה בדברים שתחוס על עני ואביון, לזאת השכיל לצייר לפנייה התועלת הגשמי הגדול הנצמח ממצות צדקה, כי אך על ידי זה יטה לבבה לטוב, לעורר בלבה רגשי חמלה על העניים המשכימים לפתחה ע"כ.

והנה חשיבות הצדקה היא גם הפיוס להעני באותה שעה, וכמו שאמרו (בבא בתרא ט:): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות ע"ש. והפיוס להעני הוא כשאומר לו שעושה כן לטובת עצמו, כי יותר מה שהבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם הבעל הבית (ויק"ר לד-ח). והגאון רבי מרדכי באנעט זצ"ל פירש מאמרם (פסחים ח.) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן עולם הבא, הרי זה צדיק גמור ע"כ. היינו שבאמת אין לו בן חולה, רק למען שלא לבייש העני אומר לו שיעשה עמו העני חסד לקבל ממנו הצדקה, שעל ידי זה יהיה רפואה לבניו, הרי זה צדיק גמור. וזהו שאמר הכתוב (תהלים מא-ב) אשרי משכיל אל דל, במה שאומר לו, ביום רעה ימלטהו ה', דנותן לו שימלטהו ה' מרעה ע"כ. (הובא בתהלים לקוטי אורות שם).

וכמו כן פירש אברהם להאורחים, שלא ירע לבבם שאותו זקן בשלישי למילתו טורח עצמו כל כך בעבורם, על כן אמר להם 'ואקחה' פת לחם, אין אני נותן אלא לוקח, אני לוקח יותר ממה שאני נותן, כי המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים.

*

והנה עובדא הנ"ל דרבי חייא הוא מוסר השכל לכולנו, שאמרו שם, רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתיהו, כי הוה משכח מידי [דבר הראוי לה] צייר ליה בסודריה ומייתי לה. אמר ליה רב והא קא מצערא ליה למר. אמר לו דיינו שמגדלת בנינו ומצילות אותנו מן החטא [הרהור עבירה] ע"כ. ומשמע דחוץ מזה לא היתה לו לעזר, שגם צרכי ומלאכת הבית לא היתה עושה (עיין עיון יעקב שם), ואף על פי כן היה מביא לה תמיד מתנות. ולא אמר שעושה כן כדי להשקיט את רוגזה שלא תהא רעה עוד יותר, או שכדי שעל כל פנים יום או יומיים אחר זה תהא טובה יותר, אלא בשביל שראה בה מעלה שמגדלות בנינו ומצילות מן החטא, מגיע לה הכרת הטוב על מה שהיא עושה. והיינו ששם עינו להביט לא רק החסרונות, אלא כמה מעלות טובות שיש לו ממנה.

לעניא, ואז תהא יחוד שם הוי"ה כסדרן, ויתעורר רחמי שמים גם על הנותן, ויקדימו גם לבניך.

והנה אברהם שורש מדת החסד, הקדים עצמו להכניס האורחים לביתו ולהאכילם, והוא יושב פתח האהל כחום היום, לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו, וירא וירץ לקראתם, ובזה יזכה לעורר מדת החסד מלמעלה, להקדים גם לבניו. ולכן אמר 'ואקחה' פת לחם, שבמה שהוא נותן לפנייהם הוא לוקח גם לעצמו ובני ביתו. ובא הנגינה 'קדמא ואולא', שבשביל שהוא מקדים ליתן להעניים, כן יקדימו גם לבניו.

ונראה דזהו שאמר הכתוב (דברים טו-יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, על כן אנכי מצוץ לומר פתוח תפתח את ירך לאחיק לענייך ולאביונך בארצך. והיינו שלא תמתין שהעני יהא הפותח, שהוא יפשוט ידו תחלה לבקש, אלא 'פתוח תפתח את ירך', אתה תהא הפותח להקדים את העני, כי במה שאתה פותח תחלה, תפתח את 'ירך', אתה פותח בהאות יו"ד של השם הוי"ה תחלה, ובזה תתעורר מדת הרחמים גם עליו, ובגלל הדבר הזה יברכך הוי"ה אלקיך בכל מעשיך.

וזהו גם מה שאמר הכתוב (תהלים קמה-טו) פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון. כי יש לנו להדביק עצמינו לבוראנו, שזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים. הוא מקדים את העניים מתחלה, כמו שנאמר (ישעיה סה-כד) והיה טרם יקראו ואני אענה. שעונה כבר קודם הקריאה. וכל הבריאה כולה הקדים להטיב לבריותיו. וזהו שאמר פותח את ירך, שהוא פותח עם היו"ד של השם הוי"ה, שפושט ידו ליתן קודם שפושט העני את ידו, והוא משביע לכל חי רצון, בעוד שיש רק באדם רצון לאיזה דבר, קודם שפושט ידו בתפלה לבקש רחמים.

*

ולכאורה יש להבין מה שאמר רבי חייא לדביתיהו, אקדימי ליה ריפתא 'כי היכי דלקדמו לבניך', ומשמע דנהג כן לטובת עצמו, והרי בודאי רבי חייא היה מהעובדים את הרב שלא על מנת לקבל פרס (אבות א-ג). וראיתי בספר ברכת אהרן (דף סא:): כי אמר כן רק לדביתיהו, שהאשה עיניה צרה באורחים, ומה גם אשת רבי חייא שהיתה אשה רעה, כדאיתא (יבמות סג.) רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתיהו ע"ש. וההכרח היה לדבר על לבה,

והענין הוא, שהכתוב אומר, ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב-יח). ודרשו חז"ל (יבמות סג.) זכה עזרתו, לא זכה כנגדו [חלוקה עליו וסותרת דבריו] ע"ש. והיינו כי לכל אדם נאמר לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר, ואין נישואין בעולם שאין האשה עזר לבעלה, על כל פנים במה שמגדלת בנינו ומצילות אותנו מן החטא, אלא אם זכה האדם אז היא עזר לו במילואו, עזר במאה אחוזים, ולא זכה אז יש בה גם 'כנגדו', אין העזר כבר בשלימות מאה אחוזים, אלא יש גם כמה אחוזים שהיא כנגדו, כל אחד לפי מעשיו. ורבי חייא הסתכל על צד הטוב של העזר שיש לו ממנה, שמגיע לה עזר זה הכרת הטוב. וזהו על דרך שפירש בדברי יחזקאל המשנה (אבות ד-ג) אל תהי בו 'לכל' אדם, פירוש גם אם תראה חסרון ומדה גרועה באדם, אל יהא לנקלה ולבוז בעיניך האדם כולו לגמרי, כאלו לא נחשב כלל לאדם, כי יש בו שאר מדות טובות, ואל תבוז את האדם כולו ע"ש.

*

עוד יש לומר במה שאמר 'ואקחה' פת לחם, דאיתא במדרש (שמו"ר כח-א) באותה שעה שעלה משה למרום לקבל התורה, בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר (תהלים סח-ט) לקחת מתנות באדם, ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר (יהושע יד-טו) האדם הגדול בענקים, הוי ומשה עלה אל האלקים ע"כ. הרי שעבור מה שהאכיל אברהם להמלאכים, נתגלגלו הדברים שיוכלו ישראל לקבל את התורה. והנה התורה נקראת 'לחם' שנאמר (משלי ט-ה) לכו לחמו בלחמי, על כן אמר אברהם שבמה שתסירו לבית עבדכם, בסופו ואקחה פת לחם, יהא לו פתחון פה לקבל את התורה.

*

ובגמרא (בבא מציעא פו:) בשכר שלש זכו לשלש [מתנות שניתנו להם במדבר על ידי משה ואהרן], בשכר חמאה וחלב זכו למן, בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן, בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים. וכל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה

לבניו בעצמו, ואל הבקר רץ אברהם (יח-ז), ורוח נסע מאת ה' ויגו שלוים (במדבר יא-לא) [הגיז בעצמו] ע"כ. ובמדרש תנחומא (ד) אתה אמרת 'ואקחה פת לחם', אני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טו-ד) ע"כ. (וכן הוא בתוספתא סוטה ד-א). ומבואר מזה דבזכות הלחם זכו ישראל ללחם מן השמים, ובזכות הבקר זכו להשליט.

ולכאורה יש להקשות, הלא שחיטת בן בקר והכנתו לאכילה, קשה בטירחא פי כמה מהכנת פת לאכול. ולמה עבור הלחם זכו ישראל ללחם 'מן השמים', לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלים, ועבור הבשר זכו רק לבשר 'מן הארץ' ויגו שלוים מן הים. ועוד יותר תקשה, דהא מבואר ברש"י (יח-ח) ויקח חמאה וחלב, ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה (בבא מציעא פו.) ע"כ. אם כן בסופו לא האכילם לחם כלל, ואיך זכו עבור זה בני ישראל להאכילם המן. [וכנראה שמטעם זה גירסת הגמרא בשכר חמאה וחלב זכו למן].

ונראה דקושיא אחת מתורצת בחברתה, דאיתא בגמרא (קידושין מ.) מאי ולחושבי שמו (מלאכי ג-טו), אמר רב אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ע"ש. ויסופר על הרה"ק מלובלין זי"ע שנתכבד פעם בסנדקאות, ונתאחר לבוא וכיבדו אחר. וכאשר בא אחר הברית נשאר להסעודה והיה שמח מאד. ואמר כי בכל מצוה יתכן להיות מעורב בו מחשבת פניה, וגם קשה לכויין כל הכוונות הראויות לכויין. אבל בחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה דמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, אזי מצוה זו ודאי היא בלי שום פניה, וגם נחשב לפני ה' כאילו עשויה על פי האופן היותר מעולה ומשובח שיש לכויין בזה, כי נעשה הכל מלמעלה בלי שום עשייה מלמטה ע"כ.

ואם כן מה שאל הבקר רץ אברהם, הרי קיים בזה מצוה למטה בעולם הזה, אבל ואקחה פת לחם, הרי בסופו לא הביא כי נטמאה העיסה, ולא נתקיימה בפועל, אלא חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ומצוה זו נתקיימה מלמעלה, שזה עולה על כל המצות, ולכן בזכות הלחם זכו ללחם 'מן השמים' דייקא, ובזכות הבשר למטה, זכו לשליו 'מן הים'.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יונתן לעפקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' יודל בינער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' יוסף באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' ישראל שטערן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בתו למזל טוב	מוה"ר ר' ישראל חיים שפארן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני למזל טוב
---	---	--	--	---